

Araştırma / Original article**Depresyonu olan ergenlerin anne-baba kabul-red algıları ve aile işlevleri açısından incelenmesi**Özlem ŞİRELİ,¹ Ayla AYSEV SOYKAN²**ÖZ**

Amaç: Bu çalışmanın amacı, ergenlik dönemindeki depresyonun şiddeti ile anne-baba tutumları ve aile işlevselliğinin ilişkisini incelemektir. **Yöntem ve Gereç:** Çalışmaya depresyonu olan 30 ergen, yaş ve cinsiyet açısından eşleştirilmiş sağlıklı 30 karşılaştırma grubu ve bu ergenlerin anne-babaları katılmıştır. Ergenler 'Okul Çağı Çocukları için Duygulanım Bozuklukları ve Şizofreni Görüşme Çizelgesi-Şimdi ve Yaşam Boyu Versiyonu' ile değerlendirilmiştir. Ergenlerin algıladıkları anne-baba tutumları, 'Anne-Baba Kabul-Red/Kontrol Ölçeği' ile ve ergenlerin depresyon şiddetleri 'Çocuklar için Depresyon Ölçeği' ile; aile işlevselliği, anne-babalar tarafından doldurulan 'Aile Değerlendirme Ölçeği' ile değerlendirilmiştir. **Sonuçlar:** Çalışmamızın sonuçlarına göre, depresyon grubundaki ergenlerin hem anne, hem de babalarını kontrol grubundaki ergenlere göre daha yüksek düzeyde reddedici algıladıkları, iki gruptaki ergenlerin algıladıkları anne-baba kontrol düzeyleri arasında anlamlı farklılık olmadığı; depresyon grubundaki ergenlerin annelerinin, ailelerini problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, davranış kontrolü ve genel işlevler açısından kontrol grubundaki annelere göre daha olumsuz; depresyon grubundaki ergenlerin babalarının ailelerini problem çözme ve gereken ilgiyi gösterme açısından kontrol grubuna göre daha olumsuz değerlendirdiği saptanmıştır. Ayrıca ergenlerin depresyon şiddeti ile algıladıkları reddedilme düzeyi ve aile işlevselliğinde bozulma arasında anlamlı pozitif ilişki olduğu; anne-babaların kontrol davranışları ile ergenlerin depresyon şiddeti arasında ilişki olmadığı saptanmıştır. **Tartışma:** Sonuçlarımız hem anne, hem de baba reddi algısı ve aile işlevselliğinde bozulma ile ergen depresyonu arasında ilişki olduğunu düşündürmektedir. Anne-baba tutumları ve aile işlevselliği ile ergen depresyonu arasındaki nedensel/zamansal ilişkilerin belirlenmesi amacıyla uzun süreli izlem çalışmaları yapılmasının gerekli olduğu düşünülmektedir. (Anadolu Psikiyatri Derg 2016; 17(5):403-410)

Anahtar sözcükler: Ergenlik, depresyon, anne-baba reddi ve kontrolü, aile işlevselliği

Examination of relation between parental acceptance-rejection and family functioning in adolescents with depression**ABSTRACT**

Objective: Aim of the study was to examine the associations between severity of depression in adolescence and parent attitudes/family functioning. **Methods:** Thirty adolescents with depression and 30 age and gender matched controls; and their parents participated in this study. Adolescents were evaluated by 'Disorders and Schedule for Affective Disorders and Schizophrenia for School-Age Children - Present and Lifetime Version'. Perceived parent attitudes was assessed by 'the Parental Acceptance-Rejection/Control Questionnaire'. 'The Childhood Depression Inventory' was administered to evaluate severity of depression in adolescents. Family functioning was assessed by 'the Family Assessment Device' which was filled by both parents. **Results:** Adolescents with depression perceived their mothers and fathers as more rejecting than did adolescents without depression. There wasn't a significantly different between perceived parental control levels in two groups. In mother-reported family functioning scores in-

¹ Uzm. Dr., Balıklı Rum Hastanesi (Vakfı), Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları, İstanbul

² Prof. Dr., Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları ABD, Ankara

Yazışma adresi / Correspondence address:

Uzm. Dr. Özlem ŞİRELİ, Balıklı Rum Hastanesi (Vakfı), Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları, İstanbul

E-mail: ozlemsireli@gmail.com

Geliş tarihi: 07.02.2015, Kabul tarihi: 09.07.2015, doi: 10.5455/apd.179441

cluding problem solving, communication, roles, affective, responsiveness, behavior control and general functioning in depression group were higher than those in controls. In father-reported family functioning scores including problem solving and affective involvement in depression group was higher than that in controls. Adolescents' depression levels were positively correlated with perceived paternal rejection levels and impairment of family functioning levels. There wasn't a significant relation between adolescents' depression severity and perceived paternal control levels.

Discussion: Our results suggest that adolescent depression was associated with both perceived maternal and paternal rejection and impairment in family functioning. Longterm follow-up studies are required to determine causal/temporal relationships between adolescent depression with parent attitudes and family functioning. (*Anatolian Journal of Psychiatry* 2016; 17(5):403-410)

Keywords: adolescence, depression, parental rejection and control, family functioning

GİRİŞ

Depresyon ergenlik döneminde en sık görülen psikiyatrik bozukluklardan biridir. Depresyon bireyin duygu, düşünce ve davranışlarını; benlik algısını, kişilerarası ilişkilerini, fiziksel işlevselliğini, biyolojik süreçlerini, üretkenliğini ve bütünü ile yaşam doyumunu belirgin biçimde etkiler.¹ Ergenlik döneminde görülen depresyonda sosyal geri çekilme, ilgi ve etkinlikte azalma, özkıyım düşünce ve girişimleri gibi belirtilerin yanı sıra, döneme özgü olarak arkadaş ilişkilerinde bozulma, okul başarısında düşme, okul ve evden kaçma, madde ve alkol kullanma gibi belirtiler de görülebilir.^{2,3}

Çeşitli ileriye dönük toplum temelli çalışmalarda, klinik depresyon oranlarının ergenlikte %5-20 arasında görüldüğü belirtilmiştir.⁴ Cinsiyet, kronik hastalık, birincil bakım verenin psikopatolojisi, zayıf anne-baba/çocuk bağlanması, çatışmalı anne-baba/ergen ilişkisi, ihmal, fiziksel ve/veya cinsel istismar ergenlik depresyonu ile ilişkili etkenlerdir.⁵ Depresyon için risk etkenleri arasında sıklıkla vurgulanan önemli etkenlerden biri, anne-babaların ergenle olan ilişkisinin niteliğidir. Çalışmalara göre, anne-babalarını sıcaktan yoksun ve reddedici olarak algılayan, anne-babalarıyla çatışmalı ilişki yaşayan ergenlerde depresyon riski artmaktadır.⁶

Anne-baba sıcaklığı ve kontrolü anne-babalığın önemli iki boyutu olarak düşünülmektedir. Anne-babayı kabul-red (EKAR) kuramına göre, anne-babalığın sıcaklık boyutu bir ucunda kabulün, diğer ucunda reddin olduğu bir uzantıdır.⁷ Sıcak anne-baba kabul edicidir, sevgisini fiziksel ve sözel olarak belirtir. Sıcaklık azaldığında anne-baba soğuk, düşmancıl ve reddedici olma eğilimindedir. Anne-baba kontrolü ise, izin verici ve kısıtlayıcı anne-baba davranışlarını içeren iki uçlu bir uzantı üzerinde kavramsallaştırılmıştır. Aşırı izin verici anne-babanın ergen üzerindeki kontrolü minimum olup, anne-baba ergenin hemen her istediğini yapmasına izin verir. Kısıt-

layıcı anne-baba ise, katı bir disiplinle ergenin davranışlarını kontrol etmeye, ergene kendi doğrularını baskı ile kabul ettirmeye çalışarak ergenin özerklik kazanmasını engelleyici şekilde davranır.⁸ Yapılan çalışmalarda düşük anne-baba sıcaklığı, aşırı anne-baba kontrolü, disiplin-siz anne-babalık, aşırı koruyucu veya düşmanlık ve şiddet içeren anne-baba tutumları, ergenlerdeki depresif belirtilerle ilişkili etkenler olarak belirlenmiştir.⁹

Ergen depresyonunun nedenleri arasında aile ortamı ve aile işlevselliğinin de önemli bir rolü vardır. Genel aile işlevselliği aile üyelerin birbirlerine duygusal bağlılığı, iletişimi, rolleri, uyum ve sorun çözme becerisini kapsar. Bu özellikler ergenlerin deneyimlerini, seçimlerini ve duygusal gelişimini önemli ölçüde etkiler.¹⁰ Çalışmalara göre işlevselliği bozuk, sert ve çatışmalı etkileşimlerin yüksek düzeyde olduğu aile ortamında ergenlerdeki depresyon riski artmaktadır.^{11,12}

Türkiye'de anne-baba reddi ve kontrolünün depresyon ile ilişkilerini değerlendiren çalışmalar, bu ilişkiyi genellikle geriye dönük olarak incelemiştir.^{13,14} Bu araştırma, EKAR kuramı çerçevesinde anne-babalık tarzı ile ergen depresyonunun ilişkisini eş zamanlı olarak değerlendiren az sayıda çalışmadan^{15,16} biridir. Literatürde anne-baba-çocuk ilişkisini değerlendiren çalışmaların çoğu anne ve babayı ayrı ayrı değerlendirmemiş ve sıklıkla annenin davranışlarına odaklanmıştır. Anne ve babanın davranışlarının ergenin ruhsal uyumunu ayrı ayrı etkilediği,¹⁷ babanın kabul düzeyinin en az annenin kabul düzeyi kadar önemli olduğu bilinmektedir.¹⁸ Bu bağlamda, çalışmanın diğer bir özelliği de anne ve babanın EKAR kuramı çerçevesindeki anne-babalık biçimlerinin ayrı ayrı değerlendirilmiş olmasıdır.

Bu çalışmanın amacı, depresyonu olan ve olmayan ergenlerin aile yapısı, işlevselliği, anne-baba psikopatolojisi gibi bazı ailesel özelliklerinin ve anne-babayı kabul-red ve kontrol algılarının incelenmesidir.

YÖNTEM

Örneklem

Çalışmaya Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Polikliniği'ne Mart 2012-Ağustos 2012 tarihleri arasında başvuran, DSM-IV tanı ölçütlerine göre majör depresif bozukluk tanısı konulan 30 ergen ve anne-babaları alınmıştır. Karşılaştırma grubu olarak benzer yaş ve cinsiyetteki 30 sağlıklı ergen lise ve ortaokul düzeyindeki farklı eğitim kurumlarından tabakalı örneklem yöntemiyle seçilmiş, anne babalarıyla çalışmaya alınmıştır.

Veri toplama araçları

Sosyodemografik ve Klinik Veri Formu: Araştırmacılar tarafından hazırlanan form, ergen ve anne-babaların yaş, cinsiyet, eğitim durumu, aile yapısı, psikiyatrik bozukluk öyküsü gibi demografik ve klinik özelliklerini sorgulayan sorulardan oluşmuştur.

Okul Çağı Çocukları için Duygulanım Bozuklukları ve Şizofreni Görüşme Çizelgesi-Şimdi ve Yaşam Boyu Versiyonu (K-SADS-PL): Bu değerlendirme gereci, Kaufmann ve arkadaşları tarafından geliştirilmiştir.¹⁹ Tarama puanları ve tanı açısından, değerlendiriciler arası uyum %93-100 olarak bulunmuştur. Test-yeniden test güvenilirliği için kappa katsayısı çeşitli tanılar için 0.63-1.00 aralığındadır. Bu görüşme çizelgesinin Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları Gökler ve arkadaşları tarafından yapılmıştır.²⁰

Çocuklar için Depresyon Ölçeği (ÇDÖ): Çocukların depresyon düzeyleri ÇDÖ ile değerlendirilmiştir. Çocuklar için Depresyon Ölçeği, 6-17 yaş çocuklarına uygulanabilen, 27 maddeden oluşan bir kendini değerlendirme ölçeğidir. Her maddeye belirtinin şiddetine göre 0, 1 veya 2 puan verilir. Ölçeğin en yüksek puanı 54'tür. Ölçek puanı yükseldikçe, depresyonun şiddeti de artmaktadır. Kesim puanı 19 olarak önerilmiştir. Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları Öy tarafından yapılmıştır.²¹

Anne-Baba Kabul-Red/Kontrol Ölçeği Çocuk Formu (EKRÖ/K-Çocuk): EKRÖ/K Çocuk Formu, çocuk tarafından algılanan anne-baba reddini değerlendirmek üzere geliştirilmiştir. Toplam 60 maddeden oluşan ölçeğin sıcaklık ve sevgi, düşmanlık, kayıtsızlık ve ihmal, ayrışmamış reddetme olmak üzere dört alt ölçeği vardır. EKRÖ beşinci alt ölçek olan kontrol ölçeğinin eklenmesiyle, Ana-Baba Kabul-Red/ Kontrol Ölçeği (EKRÖ/K) olarak adlandırılarak 73 maddelik son halini almıştır.²² Ölçeğin Türkiye'deki çeviri ve uyarlama çalışması Anjel tarafından yapılmış; iç güvenilirlik katsayıları 0.88-0.89 arasında bulunmuştur.²³ Ardından geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları Varan tarafından yapılmıştır.²⁴

deki çeviri ve uyarlama çalışması Anjel tarafından yapılmış; iç güvenilirlik katsayıları 0.88-0.89 arasında bulunmuştur.²³ Ardından geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları Varan tarafından yapılmıştır.²⁴

Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ): ADÖ, Epstein ve arkadaşları tarafından geliştirilmiştir.²⁵ Ölçeğin 60 maddesi olup problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel işlevler olmak üzere yedi alt testi bulunmaktadır. Ölçeğin test-tekrar test güvenilirliği 0.62-0.90 arasında değişmektedir. Türkçe'ye Bulut tarafından uyarlanmıştır.²⁶

İşlem

Çalışma grubunu oluşturan ergenler ve anne-babaları araştırmanın amacı ve yöntemi hakkında bilgilendirilerek yazılı onamları alınmıştır. Ergenler araştırmacılar tarafından, K-SADS-PL ile değerlendirildikten sonra ergenlere EKRÖ/K-Çocuk ve ÇDÖ; anne-babalarına ADÖ uygulanmıştır.

İstatistiksel analiz

Tüm veriler Statistical Package for Social Science (SPSS) Windows version 11.5 (Chicago IL, USA version) yazılımı kullanılarak değerlendirilmiştir. Gruplar sürekli değişkenler açısından karşılaştırılırken; parametrik varsayımlar karşılandığında 'Student's t testi' ve karşılanmadığında 'Mann Whitney U testi' kullanılmıştır. Kategorik değişkenler için gruplar karşılaştırılırken 'Pearson ki-kare testi', 'Yates ki-kare testi' ve 'Fisher'in exact testi' kullanılmıştır. Değişkenlerin arasındaki ilişkinin doğrusallığı serpilme diyagramıyla saptanmış olup sürekli değişkenlerin ilişkileri değerlendirilirken 'Pearson korelasyon testi' kullanılmıştır. p değerinin <0.05 olması istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir.

SONUÇLAR

Ergenlerin sosyodemografik özellikleri

Depresyon grubundaki ergenlerin yaş ortalaması 14.63±1.67 yıl olarak bulunmuştur. Kontrol grubundaki ergenlerin yaş ortalaması 14.63±1.67 yıl olarak belirlenmiştir. İki grubun yaş ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır (p=1.000) Tablo 1).

Depresyon grubunun ailelerinde psikiyatrik bozukluk oranı, kontrol grubundan istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur (p=0.007; Yates ki-kare testi)

Tablo 1. Ergenlerin sosyodemografik özellikleri

		Depresyon grubu (s=30)		Kontrol grubu (s=30)	
		Sayı	%	Sayı	%
Cinsiyet	Kız	26	86.7	26	86.7
	Erkek	4	13.3	4	13.3
Aile Yapısı	Çekirdek	22	73.4	26	86.6
	Geniş	3	10.0	2	6.7
	Boşanmış	3	10.0	2	6.7
	Anne-baba ölümü	1	3.3	0	0
	Evlat edinilme	1	3.3	0	0
Anne-babada psikiyatrik bozukluk	Var	16	53.3	6	20.0
	Yok	14	46.7	24	80.0

Tablo 2. Ergenlerin EKRÖ/K ve alt ölçek puanları

	Anne (Ort.±SS)		p	Baba (Ort.±SS)		p
	Depresyon grubu	Kontrol grubu		Depresyon grubu	Kontrol grubu	
Sıcaklık ve sevgi	43.93±15.09	26.73±9.12	<0.001	50.11±16.77	27.87±7.09	<0.001
Düşmanlık ve saldırganlık	34.07±12.50	19.73±4.76	<0.001	31.25±11.94	18.73±3.64	<0.001
Kayıtsızlık ve ihmal	30.53±10.15	19.73±6.28	<0.001	34.71±9.50	23.77±5.51	<0.001
Ayrışmamış reddetme	22.83±8.80	13.23±3.10	<0.001	20.86±8.81	12.27±2.72	<0.001
Kontrol	22.83±8.80	38.03±5.12	0.112	37.96±8.31	34.63±5.81	0.081
EKRÖ toplam	131.37±40.54	79.43±20.68	<0.001	136.93±41.91	82.63±15.54	<0.001

Mann-Whitney U testi ve Student t testi

Tablo 3. Anne-babaların Aile Değerlendirme Ölçeği ve alt ölçek puanları

	Anne (Ort.±SS)		p	Baba (Ort.±SS)		p
	Depresyon grubu	Kontrol grubu		Depresyon grubu	Kontrol grubu	
Problem çözme	2.16±0.67	1.43±0.38	<0.001	2.05±0.68	1.56±0.46	0.007
İletişim	2.08±0.56	1.53±0.35	<0.001	2.40±0.34	2.50±0.26	0.218
Roller	2.20±0.58	1.69±0.34	<0.001	2.75±0.38	2.91±0.26	0.236
Duygusal tepki verebilme	1.95±0.70	1.53±0.40	0.019	2.72±0.44	2.77±0.31	0.953
Gereken ilgiyi gösterme	2.66±0.38	2.47±0.35	0.063	2.78±0.38	3.04±0.28	0.012
Davranış kontrolü	2.21±0.44	1.89±0.27	0.001	3.00±0.34	3.16±0.18	0.073
Genel işlevler	2.02±0.69	1.37±0.33	<0.001	2.52±0.30	2.49±0.20	0.444

Mann-Whitney U testi ve Student's t testi

Ergenlerin ÇDÖ ve EKRÖ/K-anne, EKRÖ/K-baba ve ADÖ-anne, ADÖ-baba değerlendirme-leri

Depresyon grubundaki ergenlerin ÇDÖ puan ortalaması 26.60±3.84, kontrol grubundaki ergenlerin 6.77±3.69 olup; depresyon grubundaki ergenlerin ÇDÖ puanlarının kontrol grubundan istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek oldu-

ğu saptanmıştır ($p<0.001$; Mann-Whitney U).

Ergenlerin EKRÖ/K-anne, EKRÖ/K-baba alt ölçekleri değerlendirildiğinde, kontrol alt ölçeği dışında diğer alt ölçek puanları depresyon grubunda anlamlı düzeyde yüksek bulunmuş ($p<0.001$), iki grubun anne ve baba kontrol alt ölçek puanları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır (Tablo 2).

ADÖ-anne, ADÖ-baba alt ölçekleri değerlendirildiğinde; ADÖ-anneninin gereken ilgiyi gösterme alt ölçeği dışında diğer alt ölçek puanlarının depresyon grubunda anlamlı düzeyde yüksek

olduğu ($p<0.001$), ADÖ-babanın ise problem çözme alt ölçek puanlarının depresyon grubunda anlamlı düzeyde yüksek olduğu ($p=0.007$) saptanmıştır (Tablo 3).

Tablo 4. ÇDÖ puanları ile EKRÖ/K ve ADÖ puanlarının ilişkileri

ÇDÖ ile anne ölçekleri	p	r	ÇDÖ ile baba ölçekleri	p	r
Sıcaklık ve sevgi	<0.001	0.548	Sıcaklık ve sevgi	<0.001	0.670
Düşmanlık ve saldırganlık	<0.001	0.635	Düşmanlık ve saldırganlık	<0.001	0.607
Kayıtsızlık ve ihmal	<0.001	0.534	Kayıtsızlık ve ihmal	<0.001	0.622
Ayrışmamış reddetme	<0.001	0.588	Ayrışmamış eddetme	<0.001	0.545
Kontrol	0.076	0.231	Kontrol	0.212	0.166
EKRÖ	<0.001	0.628	EKRÖ	<0.001	0.674
Problem çözme	<0.001	0.607	Problem çözme	<0.001	0.451
İletişim	<0.001	0.510	İletişim	0.064	-0.264
Roller	<0.001	0.523	Roller	0.024	-0.319
Duygusal tepki verebilme	0.007	0.350	Duygusal tepki verebilme	0.461	-0.107
Gereken ilgiyi gösterme	0.048	0.261	Gereken ilgiyi gösterme	0.009	-0.367
Davranış kontrolü	0.008	0.343	Davranış kontrolü	0.072	-0.257
Genel işlevler	<0.001	0.562	Genel işlevler	0.930	-0.013

Pearson korelasyon testi

Çalışmaya katılan ergenlerin EKRÖ/K-anne, EKRÖ/K-baba alt ölçek puanları ile ÇDÖ puanları değerlendirildiğinde, kontrol alt ölçeği puanları dışında tüm alt ölçekler ve EKRÖ toplam puanları ile ÇDÖ puanları arasında pozitif orta düzey ilişki; ADÖ-anne ve ADÖ-baba alt ölçek puanları ile ÇDÖ puanları değerlendirildiğinde, ÇDÖ skorları ile ADÖ-anne problem çözme, iletişim, roller, genel işlevler alt ölçek puanları arasında pozitif orta düzey ilişki; ÇDÖ puanları ile ADÖ-anne duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme ve davranış kontrolü alt ölçek puanları ve ADÖ-baba problem çözme alt ölçek puanları arasında pozitif zayıf ilişki saptanmıştır (Tablo 4).

TARTIŞMA

Çalışmamızın sonuçlarına göre, depresyon grubundaki ergenlerin hem anne, hem de babalarını kontrol grubundaki ergenlere göre daha yüksek düzeyde reddedici algıladıkları, iki gruptaki ergenlerin algıladıkları anne-baba kontrol düzeyleri arasında anlamlı farklılık olmadığı; depresyon grubundaki ergenlerin annelerinin, ailelerini problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, davranış kontrolü ve genel işlevler açısından kontrol grubundaki annelere göre daha olumsuz; depresyon grubundaki ergenlerin babalarının ailelerini problem çözme

ve gereken ilgiyi gösterme açısından kontrol grubuna göre daha olumsuz değerlendirdiği saptanmıştır. Ayrıca ergenlerin depresyon şiddeti ile algıladıkları reddedilme düzeyi ve aile işlevselliğinde bozulma arasında anlamlı pozitif ilişki olduğu; anne-babaların kontrol davranışları ile ergenlerin depresyon şiddeti arasında ilişki olmadığı saptanmıştır.

Boşanma, erken yaşta anne-baba kaybı, evlat edinilme ergenlerde depresyon riskini artıran ailesel etkenlerdendir.²⁷ Çalışmamızın depresyon grubunda, anne-babaları boşanmış, ölmüş ve evlat edinilmiş ergenlerin sayısı kontrol grubundan yüksektir. Bu bulgu diğer çalışma sonuçları ile paralellik göstermektedir. Boşanma ve/veya anne-baba kaybının yanı sıra, bu süreçte aile içinde ortaya çıkan olası disiplin ve iletişim sorunlarının, ayrılık sürecinde yaşanan uyum sorunlarının, rollerin belirsizliği gibi faktörlerin de ergen depresyonunda rol oynadığı düşünülmektedir.

Çalışmamızda depresyon grubundaki ergenlerin anne-babalarında ki psikiyatrik hastalık varlığı, sağlıklı gruba göre anlamlı olarak yüksek bulunmuştur. Depresyonu olan ergenlerin 16' sının anne ve/veya babasında psikiyatrik hastalık olduğu, üç ergenin anne ve babasının, beş ergenin sadece annesinin depresyon tedavisi gördüğü belirlenmiştir. Majör depresyon öyküsü olan

bir anne-babaya sahip olmak, ergen depresyonu için en güçlü tetikleyicilerden biridir.²⁸ Bu durum genetik etkenlerin yanı sıra, zayıf çocuk bakımı ve/veya psikopatoloji bağlamında anne-baba ergen iletişimde ortaya çıkan olası iletişim sorunlarıyla açıklanabilir.

EKAR kuramı, çocuklukta algılanan anne-baba kabul ve reddinin nedenlerini çocuk ve erişkinlerin davranışsal, bilişsel ve duygusal gelişimleri üzerine olası sonuçlarını açıklamaya çalışan bir sosyalizasyon kuramıdır. Kuram, temel olarak 'anne-babalığın sıcaklık boyutu' olarak isimlendirilen anne-baba-çocuk etkileşimine (anne-baba ve çocuk arasındaki duygusal bağın niteliğine) odaklanmıştır. Kuramın öne sürdüğü en önemli sav, kabul veya redde yola açan anne-baba davranışlarının kültürel olarak farklılaşabileceği, ancak özellikle öznel reddedilme algısının farklı toplumlarda kendilik değeriyle ilgili benzer sonuçları doğuracağıdır.⁷ EKAR kuramına göre reddedilme algısı, bireylerde bağımlı, öfkeli, yetersizlik duygularıyla beraber duygusal açıdan tutarsız, olumsuz kişilik örüntüleri gelişmesine yol açabilmektedir. Reddedici ana-baba tarafından yetiştirilen bireyler, yalnızlık ve güvensizlik duygusu ile büyümektedirler. Reddedilme algısı, çocuklarda alınganlığa, umutsuzluk duygularına ve depresyona yol açmaktadır. Böylece, yaşamın sonraki dönemlerinde de kişilerarası ilişkilerde yaşadıkları sorunlar çerçevesinde kolaylıkla incinen ve depresyon yaşayan bireyler olarak yaşamlarını sürdürmektedirler.^{7,8} Anne-baba reddi ile depresyon gelişimi arasındaki ilişki çok sayıda çalışmada gösterilmiştir.^{6,9,16,29,30} Çalışmamızın sonuçları literatürle uyumlu olarak depresyonu olan ergenlerin anne-babalarını depresyonu olmayanlara göre daha yüksek düzeyde reddedici olarak algıladıklarını göstermektedir.

Çalışmalar anne ve babanın davranışlarının çocuğun ruhsal uyumunu ayrı ayrı etkilediğini, babanın kabul düzeyinin en az annenin kabul düzeyi kadar önemli olduğunu göstermiştir.^{17,18} Baba kabul davranışlarının çocuğun sosyal, akademik işlevselliği ve ruh sağlığı ile ilişkili olduğu saptanmıştır.^{31,32} Benzer zamanlarda yapılan iki çalışmada, baba ile çocuk arasındaki ilişkinin yetersizliğinin ergenlerde depresyon riskini artırdığı saptanmıştır.^{11,33} Literatürle uyumlu olarak, çalışmamızdaki ergenlerin depresyon düzeyleri ile anne ve baba red algıları arasında saptadığımız anlamlı ilişkiler, babanın anne-babalık biçiminin en az anneninki kadar önemli olduğunu destekler niteliktedir.

Anne-baba kontrolü EKAR kuramında anne-

babalığın önemli diğer bir özelliği olarak ele alınmaktadır. Kontrol ile anne-babanın çocuğun davranışlarını ne kadar sınırladığı veya kısıtladığı ve bu sınırlamaların ne kadar zorlandığı kastedilmektedir. Çalışmalarda anne-babanın ergen üzerinde uyguladığı aşırı kontrolün depresyon, kaygı, düşük benlik saygısı gibi ruhsal özelliklerle ve akademik başarının düşük olmasıyla pozitif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur.^{6,34} Çalışmamızda iki gruptaki ergenlerin algıladıkları anne-baba kontrol düzeyi puanları arasında anlamlı fark saptanmamıştır. Ancak, depresyon grubundaki ergenlerin babalarının kontrol düzeyi puanları ile kontrol grubunun puanları arasındaki fark anlamsız olmakla beraber, dikkat çekici düzeydedir ($p=0.081$). Sözü edilen son bulgumuz, literatüre paralel görünmektedir. Bu farklılık, anne-babalık biçiminin kültürlerarası çeşitliliğine bağlanabilir.

Bazı çalışmalar depresyondaki bireylerin, kişilerarası süreçlerde ortaya çıkan bozulmalar nedeniyle diğerlerinin duygularını anlamada güçlük yaşayabileceklerini bildirmiştir.³⁵ Ergenlerle yapılan çalışmalarda, depresyondaki ergenlerin diğerlerinin duygularını fark etmede güçlükler yaşadığı, depresyonu olan çocuk ve ergenlerde öfke ve olumlu/nötr afektif uyaranların işlenmesinde bozukluklar olduğu gösterilmiştir.³⁶ Bu çalışmaların bulgularına dayanarak, depresyondaki çocukların ve ergenlerin anne-babalarının davranışlarını -depresif duyguduruma bağlı olarak- kısmen de olsa yanlış yorumlayabilecekleri akılda tutulmalıdır.

Aile işlevselliği, ailenin günlük yaşamla, sorunlarla ve değişimlerle başa çıkma becerisi olarak tanımlanabilir. Sağlıklı aile ortamı, emosyonel ve fiziksel güven duygusu ve psikolojik iyilik durumu sağlamak açısından önemlidir. Aile içindeki ve dışındaki sorunlu ilişki örüntüleri, depresyonun öncülüdür.¹⁰⁻¹² Ergenlerdeki depresyon riski, destekleyici ve sıcak bir ortamın olmayışı, sert ve çatışmalı etkileşimlerin yüksek düzeyli olduğu aile ortamında artmaktadır.^{37,38} Çalışmamızın bulguları yapılan diğer çalışmalarla uyumlu olarak depresyonu olan ergenlerin aile işlevselliğinin bozuk olduğunu göstermektedir. Psikiyatrik bozukluğu olan anne-babaların bulunduğu ailelerde, aile işlevselliğin çeşitli yönlerinin bozulduğuna ilişkin bazı kanıtlar vardır. Anne-babalardaki depresif belirtilerin düşük aile bağlılığı ve sıcaklığı, yüksek aile çatışması ile ilişkili olduğu bulunmuştur.^{39,40} Çalışmamızda depresyon grubundaki ergenlerin anne-babalarının psikiyatrik bozukluk sıklıklarının kontrol grubundakinden yüksek olduğu bulgusu ile birlikte düşünüldü-

ğünde, depresyon grubundaki anne-babaların aile işlevselliklerinin daha bozuk olarak değerlendirilmesi beklenen bir durumdur.

Bulgularımız ergenlerin algıladıkları anne-babayı kabul ve red düzeyleri ile aile işlevsellik düzeylerinin ergenlerin depresyon düzeyleri ile ilişkili olduğunu düşündürmektedir. Ergenlik döneminde ortaya çıkan depresif bozuklukların tedavisinde ve ergenlerde depresyonu önlemeye yönelik düzenlenen korunma programlarında ergenin anne-babasıyla olan ilişkisi ve aile işlevselliğinin göz önüne alınması, ergen anne babalarına yönelik aile içi iletişim ve anne-babalık biçimi

konusunda eğitimler verilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Daha sonra yapılacak çalışmaların örneklem büyüklüğü, sosyodemografik özellikler, gruplandırma/tabakalama açısından yeterli niteliklere sahip, ergen depresyonuna etkileyecek bireysel etkenleri de değerlendiren bir tasarıma sahip olması, elde edilecek sonuçların yorumlanabilirliğini artıracaktır. Ayrıca anne-baba tutumları ve aile işlevselliği ile ergen depresyonu arasındaki nedensel/zamansal ilişkilerin belirlenmesi amacıyla uzun süreli izleme çalışmalarının yapılmasının gerekli olduğu düşünülmektedir.

Yazarların katkıları: Ö.Ş.: Konuyu bulma, araştırmanın planlanması, araştırmanın yürütülmesi, istatistik, makalenin yazılması; A.A.S.: Konuyu bulma, araştırmanın planlanması, araştırmanın yürütülmesi, makalenin yazılması.

KAYNAKLAR

- Goodwin RD, Jacobi F, Bittner A. Duygudurum Bozuklukları Temel Kitabı. T Oral (Çev.), İstanbul: Sigma Yayınları, 2007.
- Clarke GN, Debar LL, Lewinsohn PM. Cognitive-behavioral group treatment for adolescent depression. AE Kazdin (Ed.), New York: Guilford Press, 2003, p.120-134.
- Agoston AM, Rudolph KD. Pathways from depressive symptoms to low social status. J Abnorm Child Psychol 2013; 41:295-308.
- Saluja G, Lachan R, Scheidt PC, Overpeck MD, Sun W, Giedd JN. Prevalence of and risk factors for depressive symptoms among young adolescents. Arch Pediatr Adolesc Med 2004; 158:760-765.
- González-Tejera G, Canino G, Ramirez R, Chávez L, Shrout P, Bird H, et al. Examining minor and major depression in adolescents. J Child Psychol Psychiatry 2005; 46:888-899.
- Hale WW, Van Der Valk I, Engels R, Meeus W. Does perceived parental rejection make adolescents sad and mad? The association of perceived parental rejection with adolescent depression and aggression. J Adolesc Health 2005; 36:466-474.
- Rohner RP. The Warmth Dimension: Foundations of Parental Acceptance Rejection Theory. Beverly Hills: Sage Publications, 1986.
- Rohner RP. Introduction: Parental acceptance-rejection theory studies of intimate adult relationships. Cross-Cult Res 2008; 42:5-12.
- Heaven PCL, Newbury K, Mak A. The impact of adolescent and parental characteristics on adolescent levels of delinquency and depression. Pers Individ Dif 2004; 36:173-185.
- Cuffe SP, McKeown RE, Addy CL, Garrison CZ. Family and psychosocial risk factors in a longitudinal epidemiological study of adolescents. J Am Acad Child Adolesc Psychiatry 2005; 44:121-129.
- Sheeber LB, Davis B, Leve C, Hops H, Tildesley E. Adolescents' relationships with their mothers and fathers: associations with depressive disorder and subdiagnostic symptomatology. J Abnorm Psychol 2007; 116:144-154.
- Herring M, Kaslow NJ. Depression and attachment in families: a child-focused perspective. Fam Process 2002; 41:494-518.
- Salahur E. Üniversite Öğrencilerinin Geriye Dönük Olarak Çocukluklarında Algılamış Oldukları Ebeveyn Kabul veya Reddinin Yetişkin Bağlanma Biçimleri ve Depresif Belirtiler ile İlişkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Hacettepe Üniversitesi, 2010.
- Işık B. Algılanan Ebeveyn Kabul-Red/Kontrol, Kişilik Özellikleri ve Baş Etme Stratejilerinin Psikolojik Yakınmalar Üzerindeki Rolünün İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, 2010.
- Vural P, Hafızoglu S, Türkmen N, Eren B, Büyüksal C. Perceived parental acceptance/rejection and psychopathology in a group of sexually abused children/adolescents. Med Glas (Zenica) 2012; 9:363-369.
- Direktör C, Çakıcı M. Ergenlerde algılanan ebeveyn kabul ve reddin psikolojik sorunlar üzerine etkisi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 2012; Özel Sayı.1:132-144.
- Veneziano RA. Perceived paternal and maternal acceptance and rural African American and European American youths' psychological adjustment. J Marriage Fam 2000; 62:123-132.
- Rohner RP, Veneziano RA. The importance of father love: History and contemporary evidence. Rev Gen Psychol 2001; 5:382-405.

19. Kaufman J, Birmaher B, Brent D, Rao U, Flynn C, Moreci P, et al. Schedule for Affective Disorders and Schizophrenia for School-Age Children-Present and Lifetime Version (K-SADS-PL): initial reliability and validity data. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry* 1997; 36:980-988.
20. Gökler B, Ünal F, Pehlivan Türk B. Okul çağı çocukları için Duygulanım Bozuklukları ve Şizofreni Görüşme Çizelgesi -Şimdi ve Yaşam Boyu Şekli-Türkçe uyarlamasının geçerlik ve güvenirliği. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi* 2004; 11:109-116.
21. Öy B. Çocuklar için depresyon ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikiyatri Derg* 1991; 2:132-137.
22. Rohner RP, Khaleque A. Reliability and validity of the parental control scale: a meta analysis of cross-cultural and intracultural studies. *J Cross Cult Psychol* 2003; 34:643-649.
23. Anjel M. The Transliterated Equivalence, Reliability and Validity Studies of the Parental Acceptance-Rejection Questionnaire (PARQ), Mother Form. A Tool for Assessing Child Abuse. Unpublished Master Thesis, Istanbul, Bogazici University, 1993.
24. Varan A. Türk örnekleminde EKRÖ ve KİDÖ çocuk ve ebeveyn ölçeklerinin geçerlik ve güvenirlik çalışmaları. <http://www.azmivaran.com/arastirma/ekar-kurami-arastirmalari,2003>.
25. Epstein NB, Baldwin LM, Bishop DS. The McMaster Family Assessment Device. *J Marital Fam Ther* 1983; 9:171-180.
26. Bulut İ. Aile Değerlendirme Ölçeği El Kitabı. Ankara: Özgüzel Matbaası, 1990.
27. Reppold CT, Hutz CS. Effects of the history of adoption in the emotional adjustment of adopted adolescents. *Span J Psychol* 2009; 12:454-461.
28. Barker ED, Copeland W, Maughan B, Jaffee SR, Uher R. Relative impact of maternal depression and associated risk factors on offspring psychopathology. *Br J Psychiatry* 2012; 200:124-129.
29. Garber J, Flynn C. Vulnerability to depression in childhood and adolescence. RE Ingram, JM Price (Eds.), *Vulnerability to Psychopathology: Risk Across the Lifespan*. New York: The Guilford Press, 2001, p.175-225.
30. Rohner RP, Britner PA. Worldwide mental health correlates of parental acceptance-rejection: Review of cross-cultural and intracultural evidence. *Cross-Cult Res* 2002; 36:16-47.
31. Musitu G, García JF. Consequences of the family socialization in the Spanish culture. *Psicothema* 2004; 16:288-293.
32. Amato PR. Father-child relations, mother-child relations, and offspring psychological wellbeing in adulthood. *J Marriage Fam* 1994; 56:1031-1042.
33. Plunkett SW, Henry CS, Robinson LC, Behnke A, Falcon PC. Adolescent perceptions of parental behaviors, adolescent self-esteem, and adolescent depressed mood. *J Child Fam Stud* 2007; 16:760-772.
34. Fen X, Keenan K, Hipwell AE, Henneberger AK, Rischall MS, Butch J, et al. Longitudinal associations between emotion regulation and depression in preadolescent girls: moderation by the caregiving environment. *Dev Psychol* 2009; 45:798-808.
35. Mendlewicz L, Linkowski P, Bazelmans C, Philip-pot P. Decoding emotional facial expressions in depressed and anorexic patients. *J Affect Disord* 2005; 89:195-199.
36. Van Beek Y, Dubas JS. Decoding basic and non-basic facial expressions and depressive symptoms in late childhood and adolescence. *J Nonverbal Behav* 2008; 32:53-64.
37. Mazza JJ, Abbott RD, Fleming CB, Harachi TW, Cortes RC, Park J. Early predictors of adolescent depression: A 7-year longitudinal study. *J Adolesc* 2009; 29:664-692.
38. Thapar A, Collishaw S, Pine DS, Thapar AK. Depression in adolescence. *Lancet* 2012; 379:1056-1067.
39. Vandewater EA, Lansford JE. A family process model of problem behaviors in adolescents. *J Marriage Fam* 2005; 67:100-109.
40. Sarigiani PA, Heath PA, Camarena PM. The significance of parental depressed mood for young adolescents' emotional and family experiences. *J Early Adolesc* 2003; 23:241-267.